

RÁKÓCZI KRISZTIÁN

MAGYAR-UKRÁN KAPCSOLATOK
AZ EGYÉN ÉS A KÖZÖSSÉG SZINTJÉN,
VALAMINT A MAGYARORSZÁGI
TÁMOGATÁSPOLITIKA MEGÍTÉLÉSE

A kelet-ukrajnai konfliktus kirobbanása óta Magyarország megkülönböztetett figyelemmel kíséri a kárpátaljai társadalmi helyzetet, és kiemelt támogatásokkal igyekszik segíteni nem csupán a kárpátaljai magyarokat, hanem a megye valamennyi lakosát. A TANDEM 2016 kutatás lefolytatásának szükségességét részben ezen támogatási programok társadalmi megítélésének vizsgálata indokolta. Megvizsgáltuk, hogy a kárpátaljai magyar és a többségi ukrán társadalom tagjai miként értékelik ezeket a nemzetpolitikai intézkedéseket, és természetesen kíváncsiak voltunk a kedvezményes honosítás intézményéről alkotott véleményekre is. Jelen tanulmányban bemutatásra kerülnek továbbá a kutatás azon kérdései, melyekkel arra kerestünk választ, hogy a kárpátaljai magyarok és ukránok milyennek látják a két etnikum egymáshoz, valamint más nemzetiségekhez való viszonyát.

Kedvezményes honosítás

Magyarországnak – az Alaptörvény Alapvetésének D) cikkével összhangban, valamint a *Magyar nemzetpolitika – a nemzetpolitikai stratégia kerete* című dokumentum alapján – kiemelt érdeke és nemzetstratégiai célja a külhoni magyar közösségek, így a kárpátaljai magyarság szülőföldjén való boldogulásának elősegítése, identitásának megőrzése és az anyaországgal való együttműködésének előmozdítása. Az új felelősségi alapokon nyugvó megújult nemzetpolitika első intézkedése volt a kedvezményes honosítás törvénybe iktatása. A magyar állampolgársági törvény 2011-ben hatályba lépett módosítása lehetővé tette a határon túli közösségek tagjainak, hogy a szülőföldjükön maradván is megszerezhesék anyaországuk állampolgárságát. Ezt az intézkedést Szlovákia és Ukrajna is számos kritikával illette. Szlovákia egy máig vitatott és feltételezhetően saját alkotmányát is sértő szabályozással „válaszolt” a magyar lépésre: saját állampolgárait fosztja meg állampolgárságuktól abban az esetben, ha azok megszerzik egy másik ország állampolgárságát. Ukrajna esetében

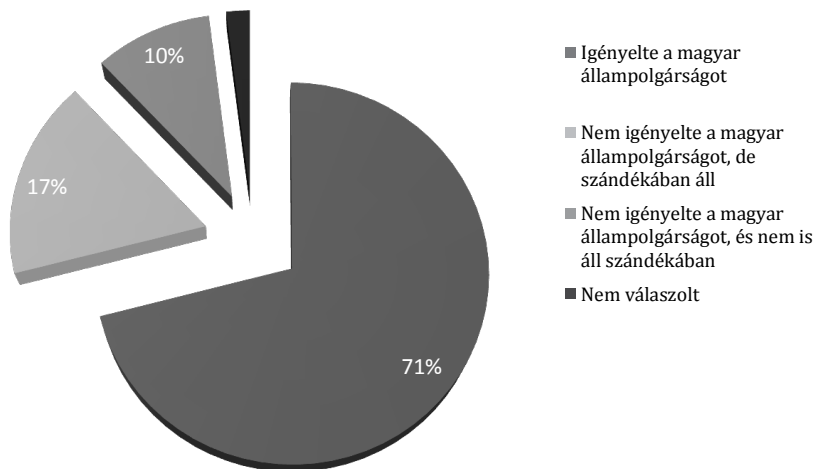
egy, már régóta meglévő ellentmondó és többféleképpen értelmezett szabályozási környezet, valamint az időről időre újult erővel feltámadó ukrán nacionalizmus és oroszellenesség az, ami az elmúlt években több alkalommal is védekező állásba kényszerítette a kárpátaljai kettős állampolgárságú magyarokat. Magyarország és a külhoni magyarok a kedvezményes honosítás lehetőségét fontos és megőrizendő, védendő nemzetpolitikai vívmánynak tekintik, mely által megtörténik a nemzet közjogi egyesítése.

A köznapi vélekedés szerint Ukrajna azon országok közé tartozik, mely tiltja, hogy az állampolgárai több ország állampolgárságával is rendelkezzenek. A valóság ugyanakkor az, hogy az ukrán állampolgárságról szóló törvény 2. paragrafusa mindössze azt mondja ki, hogy amennyiben egy ukrán állampolgár megszerezte valamely más ország állampolgárságát, úgy az Ukrajnával való jogviszonyában csak Ukrajna állampolgárának ismerik el. Ez nem értelmezhető a kettős állampolgárság tiltásaként, miután az ukrán állampolgárság elveszítése nem automatikusan történik meg egy másik ország állampolgárságának felvételével, hanem kizárólag abban az esetben, ha megjelenik Ukrajna elnökének rendelete az állampolgárság megszüntetéséről egy bizonyos személy vonatkozásában.¹ Az ukrán politikában időnként felmerül, hogy retorziókkal élnének a kettős (többes) állampolgárokkal szemben, ám a legkülönbözőbb erre irányuló indítványok rendszerint üres fenyegetések maradnak. Kétségtelen, hogy a kettős állampolgárságúak aránya nagyon magas Ukrajnában, igaz konkrét adatokkal nem rendelkezünk, legfeljebb becslésekkel találkozhatunk e témában. Több hírportál is tényként kezelte, hogy például a Krím-félsziget Oroszország általi annektálását megelőzően több mint százezer helyi lakosnak volt az ukrán mellett orosz állampolgársága.² Abban a szakértők egyetértenek, hogy a kettős állampolgárság korlátozását kilátásba helyező ukrán lépések az országban élő nagyszámú orosz népesség ellen irányulnak: a 2001-es népszámlálás szerint a 46 milliós Ukrajna lakóinak 30%-a orosz anyanyelvű, és ezek mintegy fele tartotta magát orosz nemzetiségűnek.

A TANDEM 2016 kutatás során megvizsgáltuk, hogy Kárpátalja lakossága miként viszonyul a magyar állampolgárság könnyített megszerzéséhez. Megkérdeztük a magyar alminta válaszadóit, hogy éltek-e a kedvezményes honosítás lehetőségével, illetve további kérdésekkel vizsgáltuk döntésük motivációit, vagyis azt, hogy milyen megfontolásból kértek, vagy kérnék a későbbiekben a magyar állampolgárságot.

1 Kettős állampolgárság: tények és mítoszok. *Kárpátalja Ma*, 2015. január 31. Letöltés helye: www.karpatalja.ma; letöltés ideje: 2017. 11. 10.

2 Why Crimea is so dangerous? *BBC*, 2014. március 11. Letöltés helye: www.bbc.com; letöltés ideje: 2017. 11. 10.

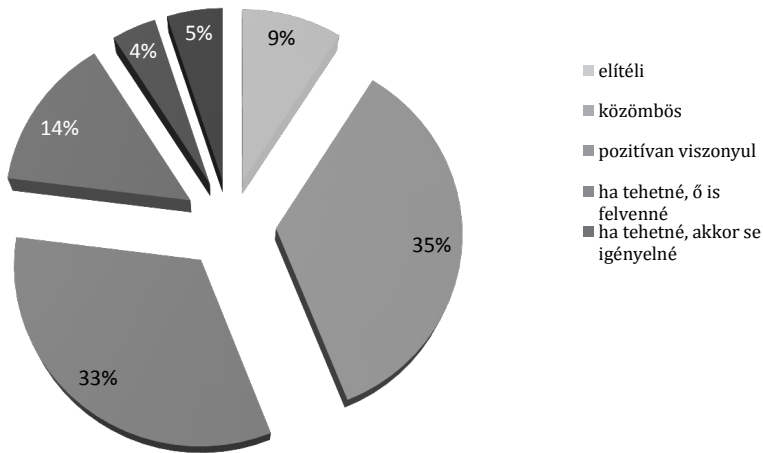

1. ábra: A magyar állampolgársággal rendelkezők aránya a magyar almintában

Az 1. ábra szerint a magyar almintá válaszadóinak közel háromnegyede (71%) rendelkezik magyar állampolgársággal, további 17% pedig tervezi a kedvezményes honosítási eljárás megindítását. A megkérdezettek mindössze tizede nyilatkozott úgy, hogy nem áll szándékában felvenni a magyar állampolgárságot és csupán a válaszadók 2%-a nem válaszolt a feltett kérdésre.

A válaszadókat megkértük arra is, hogy becsüljék meg, hány kárpátaljai magyar igényelte 2011 óta a magyar állampolgárságot. A magyar almintá válaszadói szerint mintegy 67 ezer kárpátaljai magyar élt ezzel a lehetőséggel, az ukrán almintá válaszadói ennél jóval kevesebbre, mindössze 33 ezerre teszik azok számát, akik a kettős állampolgárságról szóló törvény hatályba lépése óta felvették a magyar állampolgárságot.

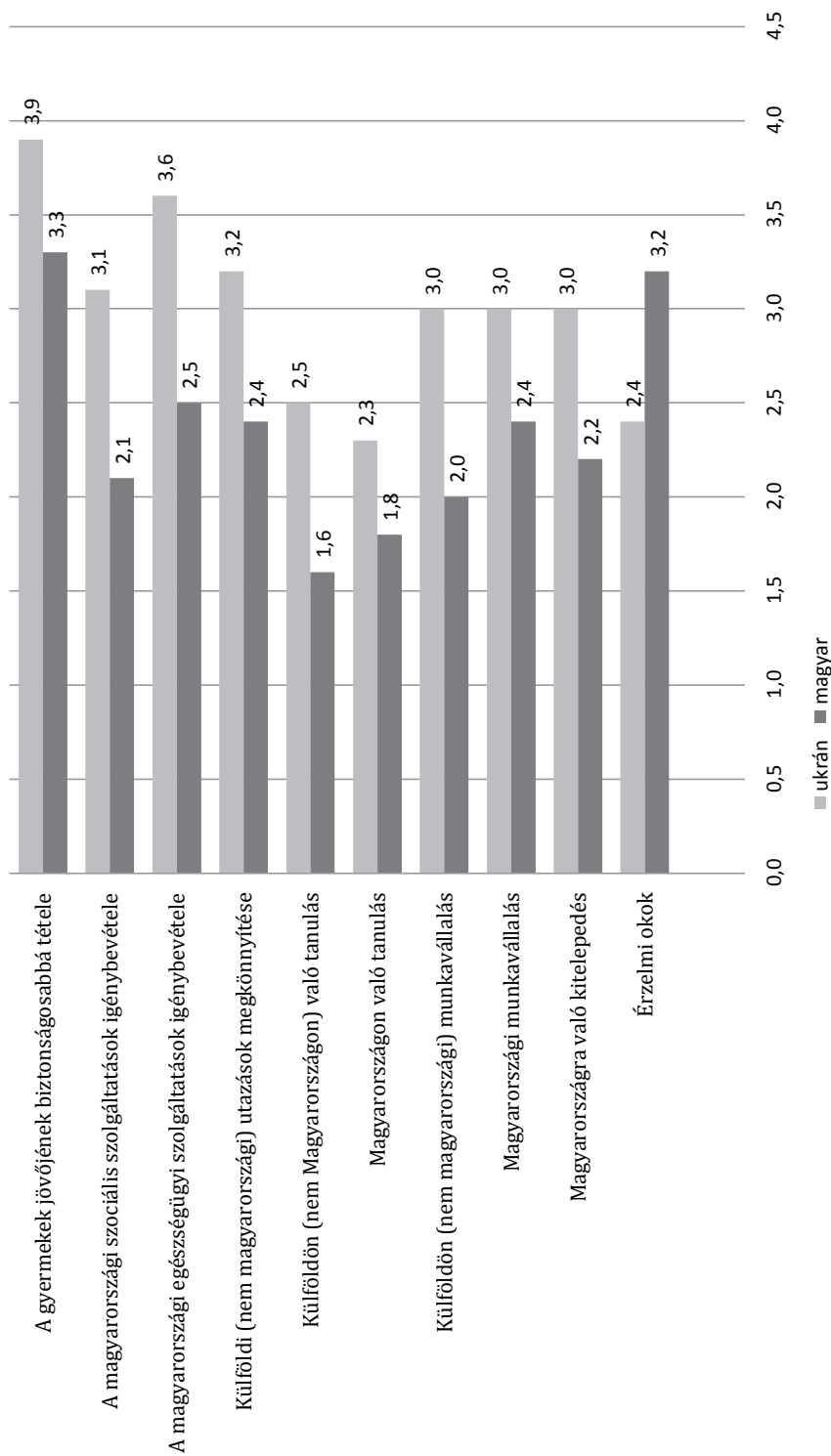
Az ukrán almintában megkérdezetteknél kíváncsiak voltunk arra, miként értékeli azt, hogy a kárpátaljai magyarok a kedvezményes honosításnak köszönhetően nagy számban váltak magyar állampolgárokka, miközben az ukrán állampolgárságukról sem mondtak le. A válaszadók 9%-a értékelte negatívan a kárpátaljai magyarok ezen tettét, bő egyharmaduk (35%) pedig közömbös ezzel kapcsolatban. Ugyancsak egyharmad (33%) azok aránya, akik pozitívan viszonyulnak a magyarok kettős állampolgárságához, sőt a megkérdezettek 14%-a úgy nyilatkozott, hogy ha lehetősége lenne rá, ő maga is kérvényezné a kedvezményes honosítást. A válaszadók 4%-a mondta azt, hogy ha tehetné, akkor sem igényelné a magyar állampolgárságot, 5% pedig nem tudott, vagy nem akart válaszolni a feltett kérdésre. (2. ábra)

2. ábra: Az ukrán kérdőívben megkérdezettek viszonyulása a kettős állampolgárság kérdéséhez

Amint láthattuk, a magyar alminta válaszadóinak 71%-a nyilatkozott úgy, hogy megkapta a magyar állampolgárságot, további 17% pedig azt mondta, hogy szándékukban áll azt igényelni. Tőlük, valamint az ukrán alminta azon válaszadói közül, akik ha tehetnék, kérvényeznék a magyar állampolgárságot, megkérdeztük, hogy mik voltak, illetve mik lennének döntésük legfőbb motivációs tényezői.

Amint a 3. ábra adataiból kitűnik, a felsorolt válaszlehetőségek közül az ukrán alminta válaszadói számára legerőteljesebb motivációs erővel az bírta, hogy magyar állampolgárként nagyobb biztonságban tudják gyermekeik jövőjét, lehetőségük lenne a magyar egészségügyi szolgáltatások igénybevételére, továbbá Magyarország schengeni övezeti tagságának köszönhetően biztosított lenne a szabad mozgás lehetősége az Európai Unióban. A magyarországi munkavállalás és letelepedés lehetősége ugyancsak vonzó tényező a magyar állampolgárság esetleges igénylésében az ukrán alminta válaszadóinál, míg az érzelmi okok, valamint a tanulási lehetőségek kiszélesedése a legkevésbé bírnának motivációs tényezővel. A magyar alminta válaszadói körében az érzelmi okok, valamint a gyermekeik jövőjének biztonságosabbá tétele az elsődleges motivációs ok. A magyarországi munkavállalás, valamint a Magyarországra való kitelepedés lehetősége a válaszadók harmadánál egyáltalán nem játszott szerepet a magyar állampolgárság igénylésében. A magyarországi szociális szolgáltatások igénybevételének (pl. munkanélküli segély, nyugdíj), valamint a külföldi – nem magyarországi – munkavállalásnak a lehetősége minden második embernél bírt relevanciával. A magyar alminta válaszadói között a Magyarországon, vagy a külföldön való tanulási lehetőség nyomott latba a legkevésbé az állampolgárság igénylésekor. Összességében a kapott eredmények megerősítik azt az általános vélekedést, miszerint a könnyített honosítás leginkább érzelmi szempontból fontos a külföldi magyar közösségek – esetünkben a kárpátaljai magyarok – számára.

3. ábra: A magyar állampolgárság igénylésének motívációi a magyar és az ukrán almintában adott válaszok alapján

A magyar almintá azon válaszadóinak motivációira is kíváncsiak voltunk, akik úgy nyilatkoztak, hogy nem éltek és a jövőben sem kívánnak élni a kedvezményes honosítás lehetőségével. A kapott eredményekből messzemenő következtetéseket nem vonhatunk le, mert nagyon kevés, mindössze 31 ilyen válaszadó volt. 12 lehetséges indokot soroltunk fel nekik, közülük csak egy volt olyan, amit a 31 válaszadó legalább a fele megjelölt, mégpedig azt, hogy „magyar állampolgárság nélkül is magyar vagyok”.

A magyar támogatáspolitiká megítélése

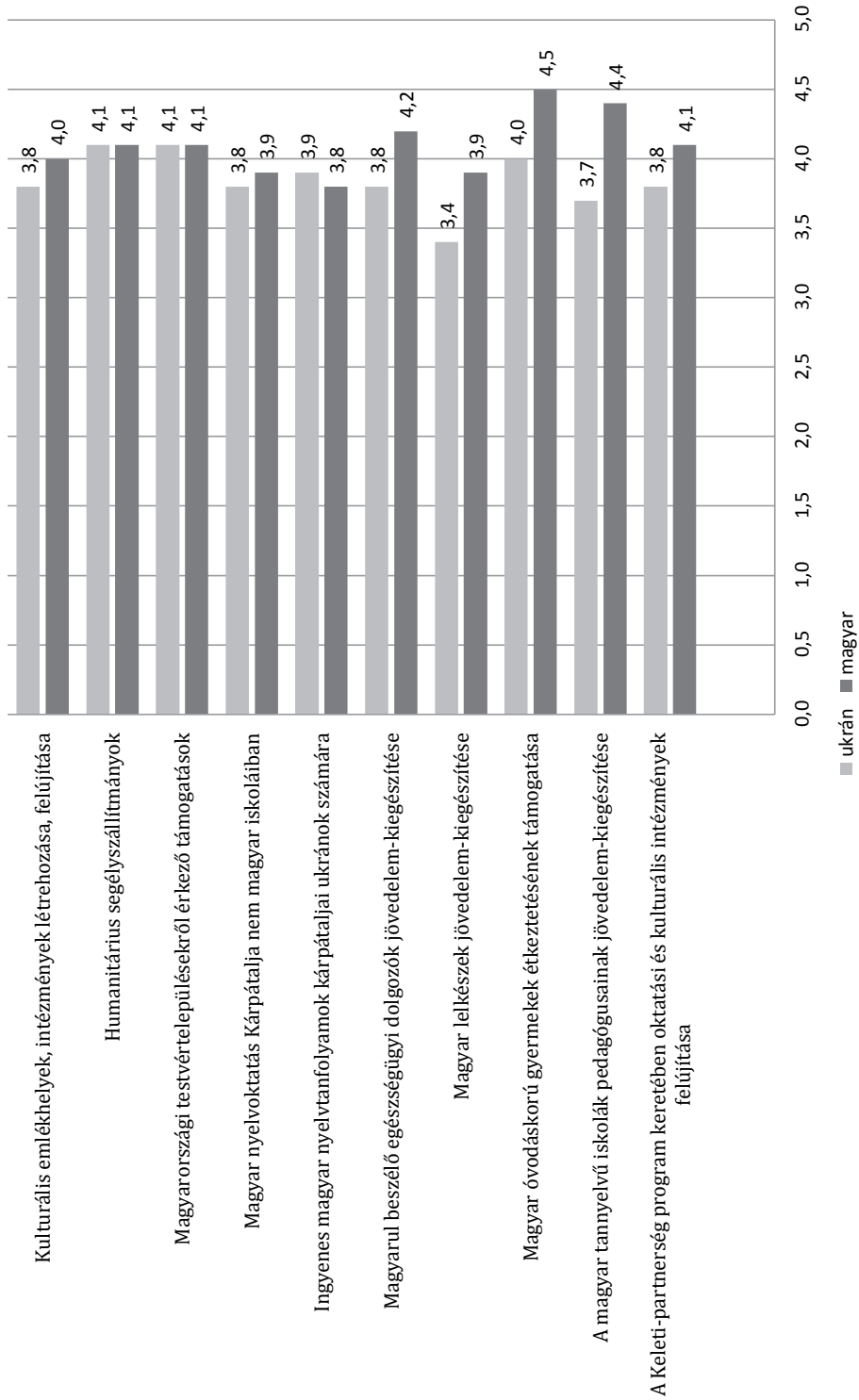
A kelet-ukrajnai konfliktus kirobbanása óta Magyarország figyelemmel kíséri az ukrajnai helyzetet, és kiemelt szociális támogatásokkal igyekszik segíteni nem csupán a kárpátaljai magyarokat, hanem a megye valamennyi lakosát. Ezzel összefüggésben került sor az 1935/2015. (XII. 12.) Kormányhatározat elfogadására, mellyel Dr. Grezsa Istvánt Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és Kárpátalja együttműködésének és összehangolt fejlesztési feladatainak kormányzati koordinációjáért felelős kormánybiztosává nevezte ki a magyar kormány. A határozat szerint a kormánybiztos e feladatkörében javaslatot tesz a Kárpátalján élő magyar közösségek szociális helyzetét megerősítő egészségügyi, családtámogatási, gyermeknevelési, gyermekétkeztetési támogatási programokra, illetve egyéb karitatív, egyházi és szociális programokra, valamint összehangolja e programok végrehajtását. 2016 első felében már elindult számos, a kárpátaljai szociális válságra reagáló program, így a TANDEM 2016 kutatás során kíváncsiak voltunk arra, hogy a megye lakosai körében ezek mennyire ismertek, illetve milyen fogadtatásra találtak.

Tíz programot említettünk a megkérdezetteknek, a lakosság kis, 10%-nál kisebb hányada nem hallott csak ezekről az intézkedésekről. A magyar almintá válaszadói legkevésbé a Keleti-partnerség programkeretében felújított intézményekről hallottak (7%), míg az ukrán nyelvű kérdőívekben a magyar lelkészek jövedelemkiegészítése kapta a legmagasabb „nem hallottam róla” értékelést (9%). Nem tekintette fontos intézkedésnek a lelkészek jövedelemkiegészítésének kérdését a magyarok 10, az ukránok 17%-a. A tíz megfogalmazott program közül ezeknél mértük a legmagasabb „nem fontos” értékelést. A magyarok az ukrán nyelvtanfolyamok kérdéséhez viszonyulnak a leginkább közömbösen, 22%-uk szerint „fontos is, meg nem is” az ingyenes nyelvtanfolyamok indítása, 17%-uk pedig ugyancsak közömbösen viszonyul a magyar nyelvoktatás kérdéséhez a nem magyar tannyelvű iskolákban. Az ukrán kérdőívben megkérdezettek leginkább a lelkészek jövedelemkiegészítése és a kulturális intézmények, műemlékek létrehozása, felújítása kapcsán mutatkoztak közömbösnek (31–31%).

Az intézkedések megítélése azonban összességében nagyon pozitív: a magyar almintaválaszadói a legtöbb intézkedést 80% fölötti arányban ítélték fontosnak. A legtöbben az óvodáskorú gyermekek étkeztetését (93%), valamint a magyar pedagógusok jövedelemkiegészítését (90%) ítélték fontosnak. Még a legalacsonyabb támogatottságú intézkedést (ingyenes magyar nyelvtanfolyamok) is a magyar almintában megkérdezettek kétharmada (67%) értékelte egyértelműen pozitívan. Az ukránok körében – köszönhetően annak, hogy az intézkedésekhez közömbösebben viszonyulnak mint a magyarok – a „tetszési indexek” alacsonyabbak. A 10 intézkedésből hetet a megkérdezettek abszolút többsége fontosnak tartott; a fontossági sor elején a testvértelepülési támogatásokat és a humanitárius támogatásokat találjuk 68, illetve 65%-os pozitív értékelés mellett (4. ábra).

Az említett programok közül kettő kifejezetten a nem magyar lakosságnak szól: a magyar nyelv oktatása a megye nem magyar iskoláiban, valamint az ingyenes nyelvtanfolyamok szervezése a többségi nemzet tagjai részére. Az utóbbi nyelvtanfolyamot 2017 decemberében már ötödik alkalommal hirdette meg a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. Az intézmény adatai szerint jelentős az érdeklődés a képzés iránt, általában 4000 körül van a jelentkezők száma.³ A magyarnyelv-tudás pedig többek közt azért vonzó a kárpátaljai felnőtt lakosság körében, mert azzal megnő a magyar állampolgárság felvételének esélye.

3 Immár ötödik alkalommal indultak magyar, mint idegen nyelv tanfolyamok Kárpátalján. *Kárpátinfo*, 2018. 02. 06. Letöltés helye: www.karpatinfo.net; letöltés ideje: 2018. 02. 07.

4. ábra: Jelentős nemzetpolitikai és gazdasági intézkedések megítélése a magyar és az ukrán kérdőív válaszadói körében

Az etnikai tér észlelése

Mindkét alminta válaszadóit megkértük arra, becsüljék meg, hogy a kárpátaljai lakosság mekkora hányadát alkotják az ukránok, a magyarok, az oroszok és a ruszinok. Az utolsó, 2001-ben tartott népszámláláskor a megye összlakosságának 80,5%-át tették ki az ukránok, míg legnagyobb nemzeti kisebbségként a magyarság adta Kárpátalja népességének 12,1%-át. A felmérés alapján elmondhatjuk, hogy a magyar almintában megkérdezettek a ténylegesnél közel kétszer akkorának látják magukat, 22%-os arányt tulajdonítanak maguknak. A többségi nemzet tagjai is nagyobboknak vélik a magyar közösséget a valóságosnál: az ukránok szerint Kárpátalja lakosságának 19%-át teszik ki a magyarok. A fentiekből következően nem csupán a magyarok, de az ukránok is a ténylegesnél kisebb létszámúnak vélik a többségi nemzet tagjainak arányát a megyében. A magyarok mindössze 55%-ra becsülik az ukránok arányát, míg a ruszinokét 11, az oroszokét pedig 12%-ra. Az ukránok úgy vélik, saját arányuk 60,5%-os, a ruszinoké 12, az oroszoké pedig 8,5%-os.

A kérdőív nyelve	Kárpátalja lakosságának hány százaléka ukrán?	Kárpátalja lakosságának hány százaléka magyar?	Kárpátalja lakosságának hány százaléka orosz?	Kárpátalja lakosságának hány százaléka ruszin?
Magyar	55	22	12	11
Ukrán	60,5	19	8,5	12

1. táblázat: Az ukránok, a magyarok, az oroszok és a ruszinok becsült aránya a magyar és az ukrán kérdőív válaszadói szerint

Mint említettük, utoljára több mint másfél évtizeddel ezelőtt tartottak népszámlálást Ukrajnában, az viszont biztosra vehető, hogy a nemzetiségi arányok 2001-hez képest alig változtak. 2001-ben a ruszin nemzetiségre nem kérdeztek rá, hiszen azt – ahogy korábban

a Szovjetunióban –, úgy az utódállam Ukrajnában sem ismerték el önálló nemzetiségként. A magyarságnak a valóságostól jelentősen nagyobb becsült aránya részben azzal magyarázható, hogy a magyarok Kárpátalján egy viszonylag jól behatárolható területen, többen élnek, így saját magukat a megye összlakosságának szintjén is nagyobbban – mintegy kétszer akkorának – látják. A másik ok pedig leginkább annak tudható be, hogy a kárpátaljai ukránok körében – köszönhetően javarészt az orosz-ukrán konfliktus nyomán kialakult általános gazdasági-politikai bizonytalanságnak – egy egyre nagyobb presztízzsel bíró Magyarország-képet találunk, ami együtt jár a magyar nemzethez való közeledéssel is. Amint láttuk, a magyar nemzetpolitikai intézkedések pozitív fogadtatásra találtak az ukránok körében is, és ez az erőteljes, a helyi élet egyre több területén megnyilvánuló „magyar jelenlét” hozzájárulhat ahhoz, hogy az ukránok szemében is egy a valóságostól nagyobb kárpátaljai magyar közösség képe éljen.

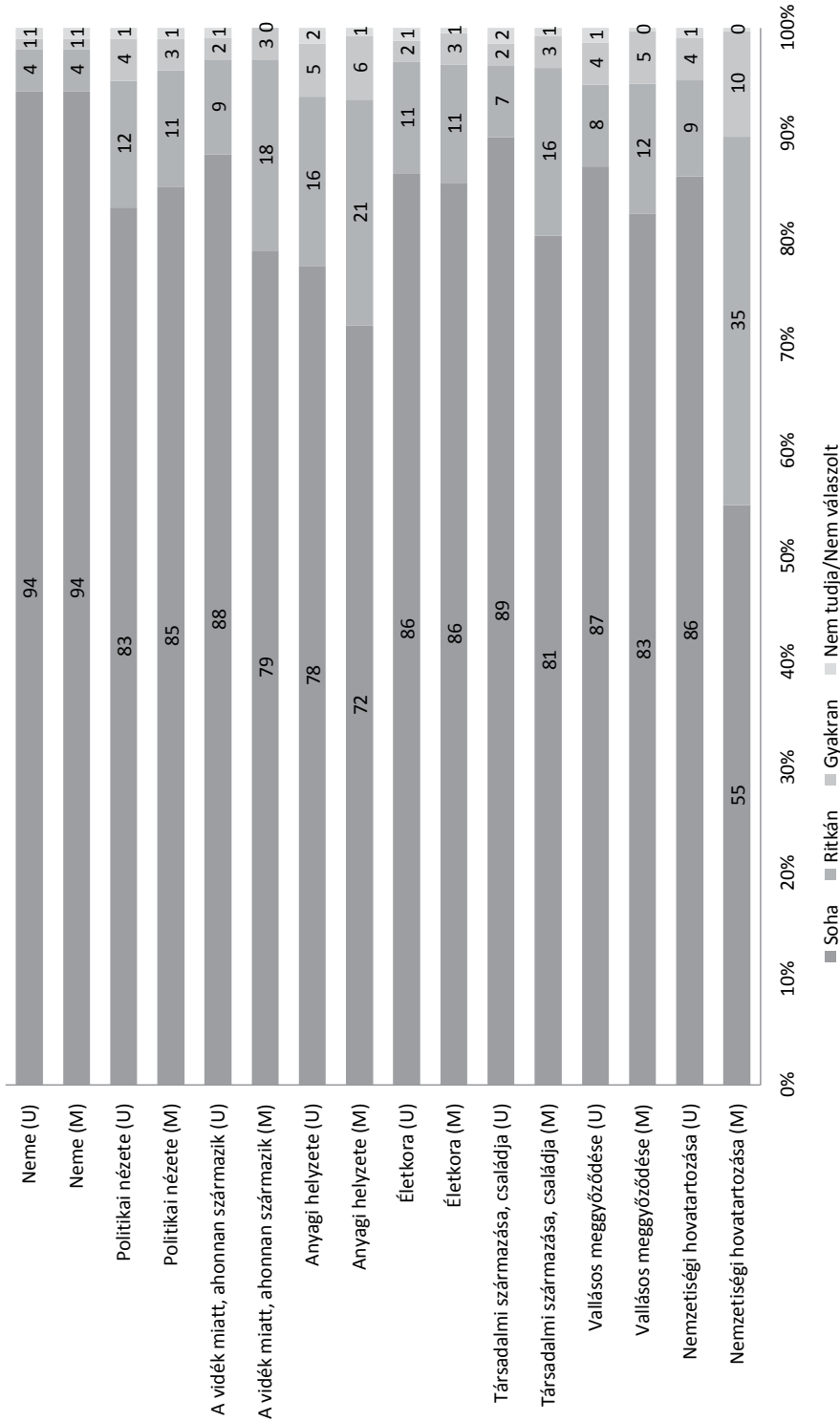
A hátrányos helyzet észlelése

A TANDEM 2016 kutatás során vizsgáltuk volt-e igazságtalanság-élményben része a megkérdezetteknek. Amint az 5. ábra alapján látható, egy területet leszámítva a magyarok nagy részét soha nem érte hátrányos megkülönböztetés neme (94%), politikai nézete (85%), származási helye (79%), anyagi helyzete (72%), életkora (86%), társadalmi származása (81%), vagy vallásos meggyőződése (83%) miatt. A megkérdezett magyarok harmada (35%) ugyanakkor úgy nyilatkozott, hogy nemzetiségi hovatartozása miatt ritkán ugyan, de érte hátrányos megkülönböztetés, míg a megkérdezettek 10%-ának élete során gyakran volt része igazságtalanság-élményben magyarsága miatt. Ha megvizsgáljuk az ukrán nyelvű kérdőívben megkérdezettek válaszait, azt találjuk, hogy a felsorolt területek egyikén sem találunk olyan arányú hátrányos megkülönböztetést, mint amekkoráról a magyarok nyilatkoztak a nemzetiségi hovatartozás tekintetében. Az ukránok egyébként 86%-a nyilatkozott úgy, hogy soha nem volt része igazságtalanság-élményben nemzetisége miatt, míg 9%-uk ritkán, 4%-uk pedig gyakran találkozott ilyen jellegű hátrányos megkülönböztetéssel. Összességében látható, hogy a magyar és az ukrán mintában megkérdezetteket ugyanolyan arányban érte hátrányos megkülönböztetés életkora (14, illetve 13%), politikai nézete (14, illetve 16%) és neme (5–5%) miatt. A többi négy kategóriánál már nagyobb különbségekkel találkozhatunk, és mindegyik esetében a magyarok számoltak be magasabb arányban őket ért hátrányos megkülönböztetésről. Vallásos meggyőződése miatt a magyarok 17, az ukránok 12%-ának volt negatív tapasztalata, társadalmi (családi) származás miatt a magyarok 19, az ukránok 9%-át érte hátrányos megkülönböztetés. A vidék, ahonnan származik kategóriát a magyarok 21, az ukránok 11%-a jelölte meg mint őket akár ritkán,

akár pedig gyakran ért hátrányos megkülönböztetési forrásként. Az anyagi helyzet miatt a magyarok 27, az ukránok 21%-ának volt része igazságtalanság-élményben. Ez a terület volt egyébként az, amit az ukránok a legnagyobb arányban jelöltek meg olyan kategóriaként, ahol érte őket hátrányos megkülönböztetés. A magyar alminta válaszadói pedig a nemzeti-ségi hovatartozás miatti hátrány után ennél a kategóriánál számoltak be a legtöbb negatív tapasztalatról.

Amennyiben a fenti eredményeket összevetjük a *Kárpát Panel 2007* című kutatás eredményeivel, akkor láthatjuk, hogy a tíz évvel korábbi adatfelvételnél a legtöbb területen hasonló arányban számoltak be hátrányos megkülönböztetésről a megkérdezettek. A 2007-es kutatás adatai szerint a magyarokat soha nem érte hátrányos megkülönböztetés neme (94%), politikai nézete (77%), származási helye (84%), anyagi helyzete (70%), életkora (85%), társadalmi származása (79%), vallásos meggyőződése (85%), nemzetiségi hovatartozása (49%) miatt. Két kategória esetében tapasztalhattunk jelentősebb javulást a 2016-os kutatás során: politikai nézete miatt hátrányos megkülönböztetésről nyolc, míg nemzetiségi hovatartozása miatti negatív tapasztalatról hat százalékkal kevesebben számoltak be. A származási helyet ellenben 5%-kal többen jelölték meg hátrányos megkülönböztetés oka-ként 2016-ban, mint 2007-ben. A többi területen érdemi változást nem tapasztaltunk a megkérdezettek válasza alapján.⁵

5 Molnár Eleonóra – Orosz Ildikó: Kárpát Panel – Kárpátalja. In: Papp Z. Attila – Veres Valér (szerk.): *Kárpát Panel 2007. A Kárpát-medencei magyarok társadalmi helyzete és perspektívái (Gyorsjelentés)*. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet: Budapest, 2007. 185–243, itt: 203.

5. ábra: A hátrányos megkülönböztetésről vallók aránya a magyar (M) és az ukrán (U) kérdőíves megkérdezettek körében

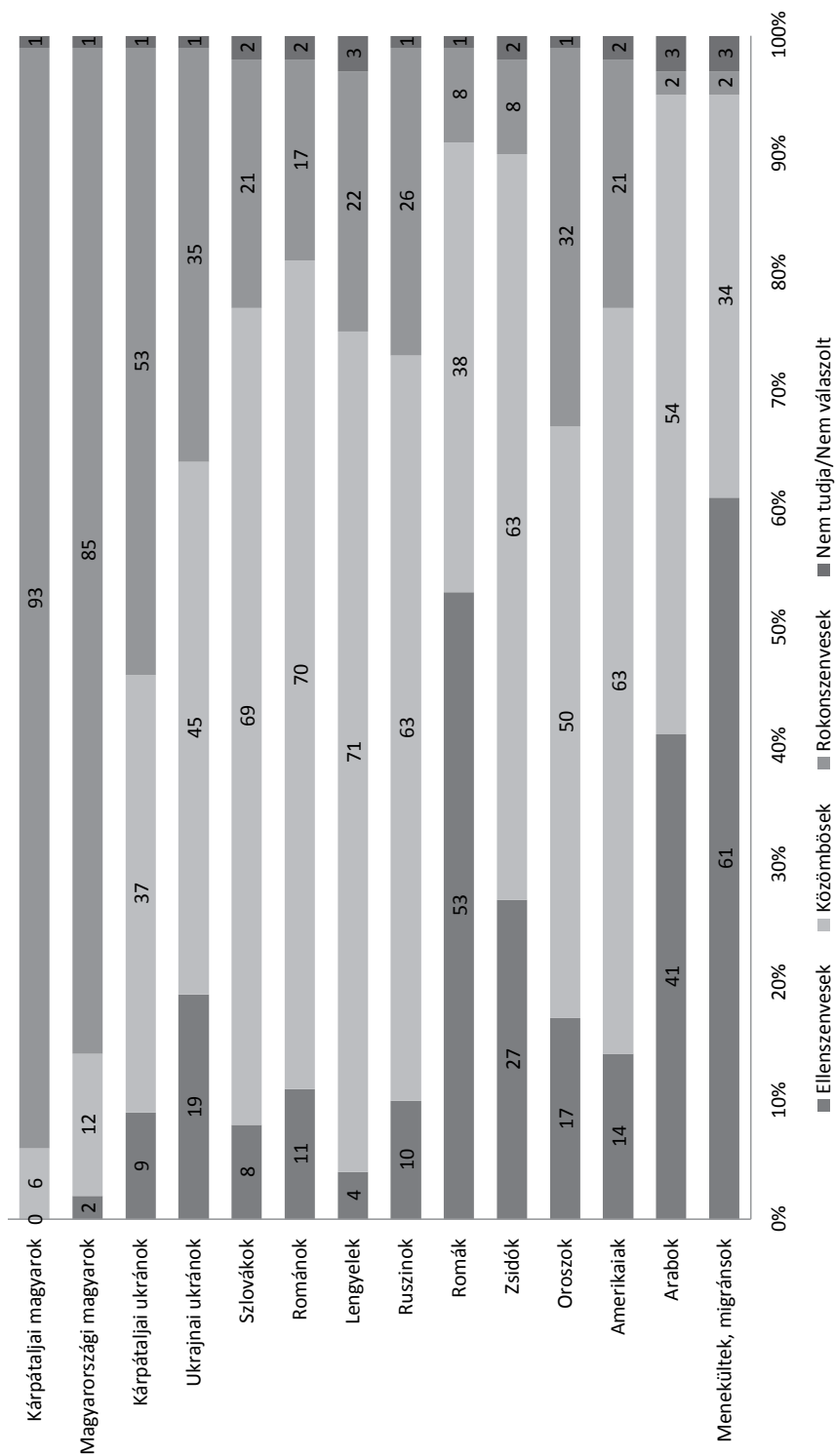
Megkérdeztük azokat, akik a fenti kategóriák közül akár csak egynél is úgy nyilatkoztak, hogy érte már őket hátrányos megkülönböztetés, mondják meg, hogy arra milyen élethelyzetben, vagy milyen intézmény által került sor. A válaszadók a felsorolt tíz válaszlehetőségből többet is megjelölhettek. Mindkét almintában a rendőrségre panaszkodtak a legkevesebben. A magyar almintá válaszadói leginkább a hivatali ügyintézés során (58%), valamint az egészségügyi szolgáltatások igénybevételekor (46%) érezték úgy, hogy negatív megkülönböztetésben van részük. Az ukrán almintá válaszadói pedig elsősorban a munkahelyükön (37%), illetve a szomszédjaik által (36%) részesültek valamilyen hátrányos megkülönböztetésben.

A tolerancia kérdése

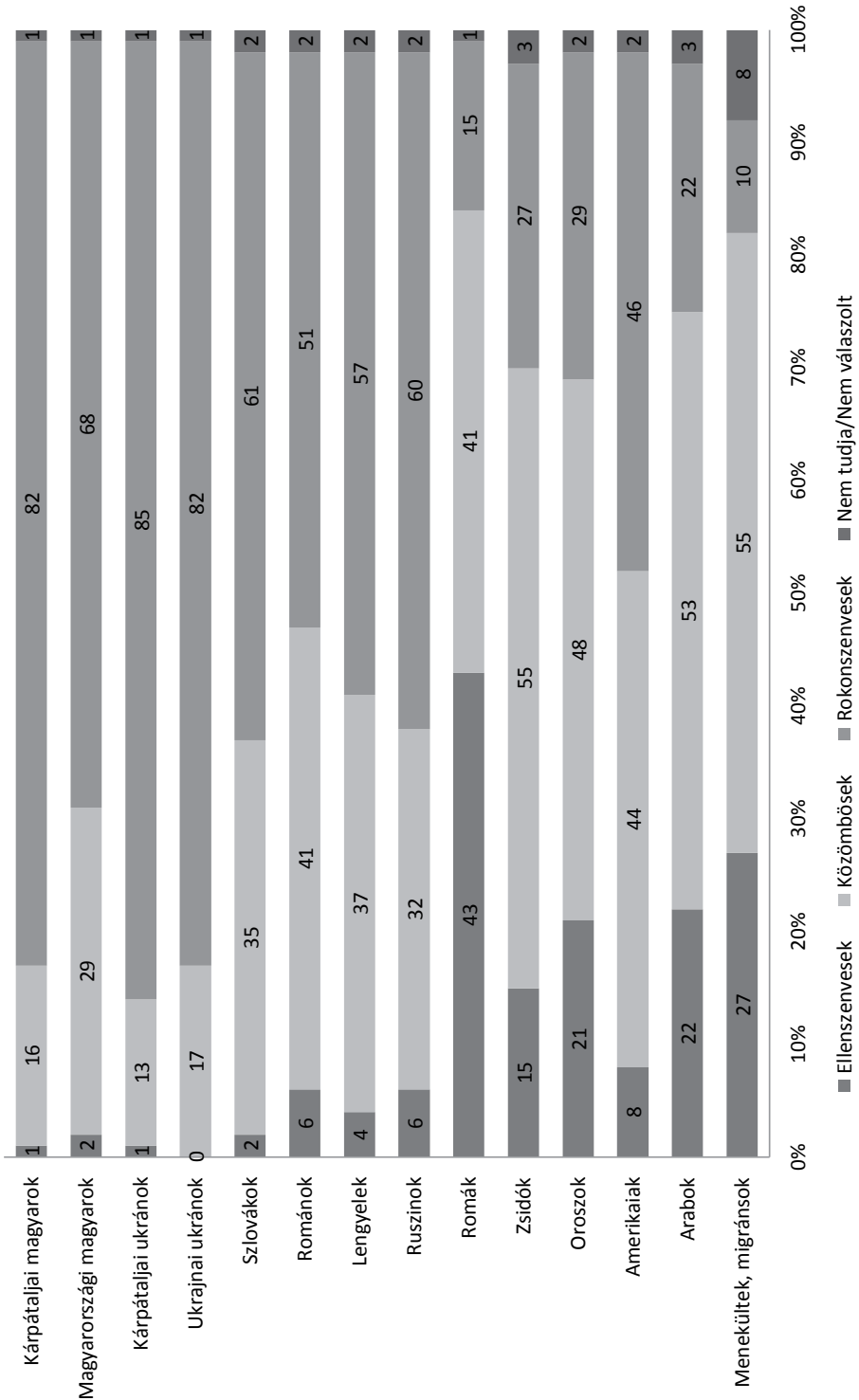
A felmérés szerint a kárpátaljai magyarok a legkülönbözőbb népekkel szemben leginkább közömbösek: a lengyelekkel szemben 71%, a románokkal 70%, a szlovákokkal 69%, a ruszinokkal 63%, az amerikaiakkal szemben ugyancsak 63% százalék érez így, a megkérdezettek mintegy ötöde pedig rokonszenvez velük. A zsidók kapcsán szintén a megkérdezettek 63%-a érez közömbösen, de itt már jelentősebb – 27 százalékos – a velük szembeni ellenszenvükről vallók aránya, míg a velük rokonszenvezők aránya 8%. A leginkább ellenszenvesnek a kárpátaljai magyarok a migránsokat (61%), a romákat (53%) és az arabokat (41%) tartják. Az ukrainai ukránok és az oroszok megítélésében nincs jelentős különbség a kárpátaljai magyarok esetében: mindkét csoportot a magyarok közel ötöde tartja ellenszenvesnek, harmaduk pedig rokonszenvezik velük. A kárpátaljai ukránok magyarok általi megítélése nagyságrendekkel jobb: míg az ukrainai ukránokat 35 százalék tartja rokonszenvesnek, addig a megyében élő ukránokkal a magyarok 53 százaléka szimpatizál. A kárpátaljai magyarok számára a legrokonszenvesebbek maguk a kárpátaljai magyarok, valamint az anyaországi magyarok: a magyarországi magyarokkal 85, míg a kárpátaljai magyarokkal 93 százalék szimpatizál (6. ábra). Az utóbbi adat kapcsán hangsúlyozzuk, hogy az anyaországiak megítélésében erőteljes javulás figyelhető meg a *Kárpát Panel 2007* című kutatás adataihoz képest. A 2007-es kutatás adatai szerint a kárpátaljai magyarok 60%-a rokonszenvezett a magyarországi magyarokkal.⁶ A pozitív változás minden bizonyosan annak köszönhető, hogy a 2007-es adatfelvétel idején még viszonylag friss élmény volt a külfonniak körében a 2004-es sikertelen népszavazás a kettős állampolgárságról, míg a 2016-os kutatás idején már számos jelentős nemzetpolitikai intézkedés pozitív hozadékát élvezhette a kárpátaljai magyarság.

6 Uo. 191 és 201.

Amennyiben a fenti adatokat összevetjük az ukránok körében végzett felmérés eredményeivel, a 7. ábra alapján azt találjuk, hogy a többségi nemzethez tartozók toleránsabbak a más etnikumhoz tartozókkal szemben. Az ukrán minta válaszadói a kárpátaljai magyarokat hasonló arányban tartják rokonszenvesnek (82%), mint az ukrainai ukránokat (82%), illetve a kárpátaljai ukránokat (86%). A negyedik legrokonszenvesebb csoportot a magyarországi magyarok képezik az ukránok szemében – a válaszadók 68%-a szimpatizál velük. A szlovákok, ruszinok, lengyelek és románok megítélése szintén kedvező: 60% körüli ezen etnikumok kedvező megítélése. Az arabokat 22, az oroszokat 21, a zsidókat 15% tartja ellenszenvesnek, míg 22, 29, illetve 27% rokonszenvesnek ítéli őket. Az amerikaiak megítélése lényegesen jobb, mint az oroszoké: velük a válaszadók 46%-a szimpatizál és mindössze 8%-uk tartja ellenszenvesnek őket. A legelutasítottabb csoportot a menekültek/migránsok és a romák alkotják: a megkérdezettek 27%-a ellenszenvesnek tartja a migránsokat, 55%-a pedig semlegesen viszonyul hozzájuk, miközben 10% rokonszenvez velük. A romák esetében az elutasítottság 43%-os, a velük rokonszenvezők aránya 15%.

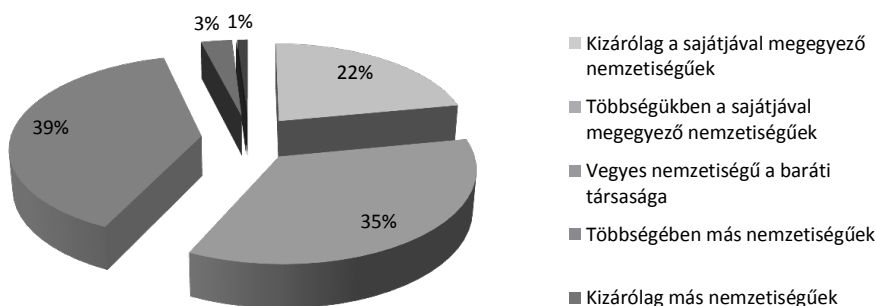
6. ábra: A magyar alminőségben megkérdésztettek viszonyulása az egyes etnikai csoportokhoz

7. ábra: Az ukrán alminióban megkérdezettek viszonyulása az egyes etnikai csoportokhoz

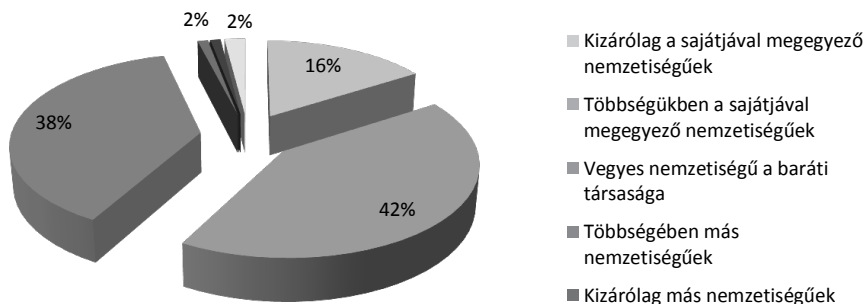
Kapcsolatok az egyén és a közösség szintjén

Mindkét almintá válaszadóit megkérdeztük, hogy nemzetiségi szempontból inkább homogén, vagy heterogén-e a baráti társasága. A két mintában hasonló válaszok születtek. A kárpátaljai magyarok baráti kapcsolatait vizsgálva láthatjuk, hogy 57%-uk leginkább a magyar nemzetiségűekkel ápol baráti viszonyt, 39%-nak pedig vegyes nemzetiségű a baráti társasága. Elenyésző, mindössze a magyar almintá 3%-a nyilatkozott úgy, hogy többségében a magyartól eltérő nemzetiségűekkel ápol baráti viszonyt (8. ábra).

8. ábra: A magyar nyelvű kérdőívet kitöltők baráti kapcsolatai nemzetiség szerint

Az ukrán minta esetében nem találhatók nagy különbségek a magyar almintá eredményeihez képest: a megkérdezettek 58%-át inkább a saját nemzetiségének megfelelő személyekhez fűzi baráti viszony, vegyes összetételű baráti társaságról 38% nyilatkozott. A legjelentősebb eltérés ennél a kérdésnél a magyar almintához képest abban figyelhető meg, hogy a megkérdezettek hat százalékkal kevesebben ápolnak baráti viszonyt kizárólag a sajátjukéval megegyező nemzetiségűekkel, mint a magyarok (9. ábra).

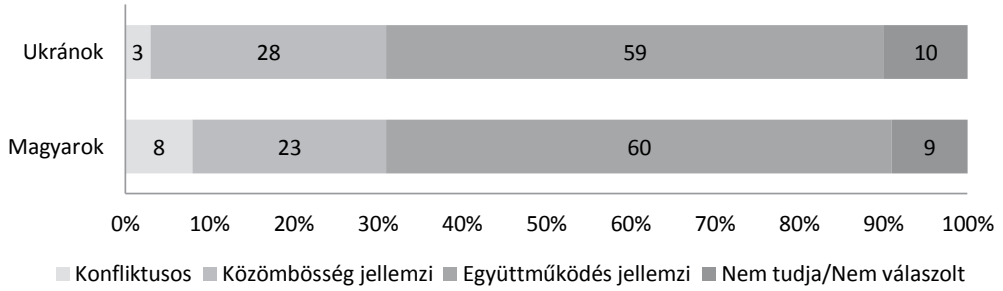

9. ábra: Az ukrán nyelvű kérdőívet kitöltők baráti kapcsolatai nemzetiség szerint

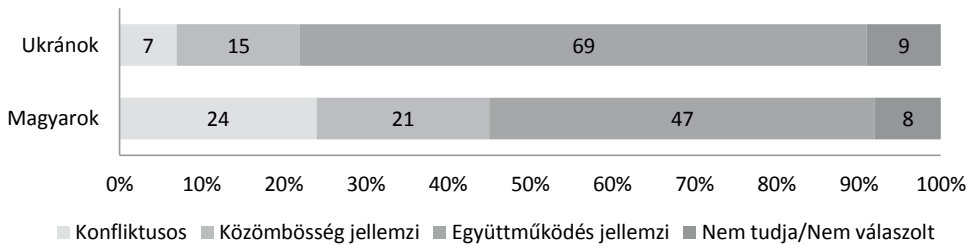
Az ukrán és a magyar válaszadókat is megkérdeztük arról, hogy a másik nemzetből származókat elfogadná-e a települése lakosaként, munkatársaként, szomszédjának, barátjának, valamint házastársának, illetve közeli rokonának. Ennél a kérdésnél a magyar válaszadók bizonyultak nyitottabbnak a másik nemzet tagjai iránt. A magyar alminta válaszadóinak 92–95%-a mondta azt, hogy elfogad egy ukránt a települése lakójaként, munkatársaként, szomszédjaként, valamint barátjaként is. Házastársként a magyar alminta válaszadóinak 84%-a fogadna el egy ukránt. Az ukrán almintában megkérdezettek hasonló arányban fogadnak el egy magyart a településük lakosaként, vagy munkatársukként és szomszédjukként, mint a magyar alminta válaszadói. 87%-uk mondta azt, hogy egy magyart elfogadna a barátjának, házastársként, vagy közeli rokonként viszont mindössze 70%-uk látna szívesen magyar nemzetiségű személyt.

Megvizsgáltuk, hogy a megkérdezettek miként értékelik a többségi nemzet és a magyarok közti viszonyt országos (Ukrajna), megyei (Kárpátalja), valamint települési szinten (arra a településre vonatkoztatva, ahol az adatközlő él). A 10., 11. és 12. ábra adataiból kitűnik, hogy az ukrán alminta válaszadói egyértelműen jobbnak látják a két nemzet kapcsolatát. Konfliktusos viszonyról települési, megyei és országos szinten is jóval kevesebben beszéltek, mint a magyar alminta válaszadói. Országos szinten az ukrán válaszadók 8%-a, megyei szinten pedig 7%-a vélekedett úgy, hogy a két nemzet együttélése konfliktusokkal terhelt. Ezzel szemben a magyar válaszadók közül mindhárom szinten nagyságrendekkel többen beszéltek konfliktusos viszonyról. Mindkét minta esetében igaz, de a magyar almintánál sokkal jobban szembetűnik, hogy a települési szinttől az országos felé haladva egyre inkább konfliktusos kapcsolatról beszélnek a válaszadók. Települési szinten a magyar válaszadók csupán 8%-a beszélt konfliktusos viszonyról, megyei szinten ez az arány 24, országos szinten pedig 26%-os. Az előzőeknek megfelelően az ukrán megkérdezettek egyértelműen együttműködőbbnek látják a magyarok és az ukránok viszonyát. Települési szinten 59, Kárpátalja vonatkozásában 69, országos szinten pedig 48% nyilatkozott együttműködésről. A magyarok esetében egyértelmű, hogy minél szélesebb dimenzióban gondolnak a két nép kapcsolatára, annál negatívabb értékelést adtak. A konfliktusos viszonyról beszélők fentebb ismertetett arányai mellett az együttműködésről nyilatkozók aránya megerősíti az előbbi állítást: míg települési szinten a magyar alminta válaszadóinak 60%-a beszélt együttműködésről, addig megyei szinten ez az arány 47, országos szinten pedig mindössze 26%. Az ukrán válaszadók egyértelműen a két nemzet megyei szintű együttműködését tekintik a legpozitívabbnak. Érdeemes kiemelnünk, hogy mindkét alminta esetében magas, 10% körüli volt azok aránya, akik nem tudták, vagy nem akarták megítélni a két nemzet kapcsolatára vonatkozó kérdéseket.⁷

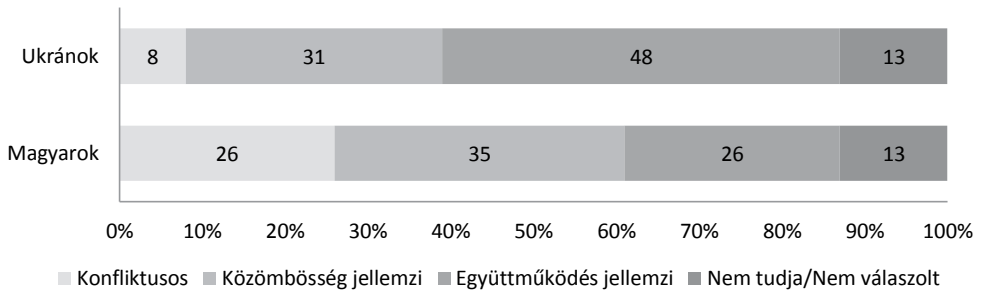
7 Vö: Hires-László Kornélia: „Az öreg fát már nagyon nehéz kivágni”. PoliPrint Kft.: Ungvár, 2010. 53–60.

10. ábra: Az ukrainai magyarok és ukránok közti kapcsolat megítélése települési szinten

11. ábra: Az ukrainai magyarok és ukránok közti kapcsolat megítélése megyei szinten

12. ábra: Az ukrainai magyarok és ukránok közti kapcsolat megítélése országos szinten

Összegzés

Jelen tanulmányban azt vizsgáltuk, hogy a magyar és az ukrán nemzetiségűek milyenek látják a két etnikum egymáshoz való kapcsolatát Kárpátalján, illetve miként értékelik a legfontosabb nemzetpolitikai intézkedéseket, ezen belül is hangsúlyosan a kedvezményes honosítás lehetőségét.

Az etnikai tér észlelésének vizsgálatokor azt találtuk, hogy mind a magyar, mind pedig az ukrán almintá válaszdóí a valóságosnál jóval nagyobbban – mintegy kétszer akkorának – látják a kárpátaljai magyar népességét. Ennek oka lehet, hogy a kárpátaljai ukránok körében egy növekvő presztízzsel bíró Magyarország-képet találunk. Láthattuk, a nemzetpolitikai intézkedések fogadtatása az ukránok körében is rendkívül pozitív, a célzottan az ő részükre meghirdetett programok hozzájárulnak a magyar nemzethez való közeledésükhöz.

Az igazságtalanság-élmények vizsgálatokor kiderült, hogy nemzetisége miatt minden második kárpátaljai magyar került már hátrányos helyzetbe legalább egyszer élete során. Egyéb területeken nem találhatunk kirívó különbségeket a hátrányos helyzet észlelésében a magyar és az ukrán almintá válaszdóí körében. Ugyanakkor a más nemzetiségekhez való viszony vizsgálatokor azt tapasztaltuk, hogy a többségi nemzethez tartozók toleránsabbak a más etnikumhoz tartozókkal szemben, mint a magyar válaszdók. Mindkét almintá válaszdóí szerint egyébként a migránsok és a romák képezik a legellenszenvesebb társadalmi csoportokat.

Megvizsgáltuk, hogy a megkérdezettek miként értékelik a többségi nemzet és a magyarok közti viszonyt országos, megyei, valamint települési szinten. Az adatokból kitűnik, hogy az ukrán almintá válaszdóí egyértelműen jobbnak látják a két nemzet kapcsolatát. Az eredmények alapján egyértelmű, hogy minél szélesebb dimenzióban gondolnak a két nép kapcsolataára a válaszdók, annál inkább beszélnek konfliktusos viszonyról.

A Kárpátaljára irányuló magyarországi támogatások megítélése mindkét almintá esetében rendkívül pozitív. Az ukránok a humanitárius segélyeket és a testvértelepülési támogatásokat értékelik a leginkább, míg a magyarok a pedagógusok jövedelem-kiegészítését és az óvodás-korú gyermekek étkeztetésének támogatását tekintik a legfontosabbnak.

Megkérdeztük a magyar almintá válaszdóí, hogy éltek-e a kedvezményes honosítás lehetőségével, illetve további kérdésekkel vizsgáltuk döntésük motivációit, vagyis azt, hogy milyen megfontolásból kérték a magyar állampolgárságot. Azt tapasztaltuk, hogy a válaszdók közel háromnegyede a felmérés idején már rendelkezett magyar állampolgársággal, további 17%-uk pedig úgy nyilatkozott, hogy tervezi a kedvezményes honosítási eljárás megindítását a jövőben. A legfőbb motivációs indok alapvetően érzelmi: a válaszdók leginkább felmenőik magyar állampolgárságával magarázták azt, hogy kérték honosításukat.